

EURO ALANIN EKONOMİSİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Belgin AKÇAY¹

ÖZET

Avrupa Birliği'nin ekonomik ve parasal birlik aşamasına gelmesi, 1970'li yılların başında sabit kur sistemi olan Bretton Woods uluslararası para sisteminin yıkılışından beri, küresel ekonomik sistemdeki en önemli değişimdir. Ekonomik ve parasal birlik, ekonomik politika alanında kapsamlı bir işbirliğinin uygulamaya konmasını ve istikrar merkezli ortak bir makroekonomik politika çerçevesinin tesisini içermektedir. Ocak 1999 tarihinde Euro'nun kaydi olarak ve Ocak 2002'de ise nakdi olarak dolaşıma çıkması ile, Avrupa Birliği'nde daha yakın bir ekonomik bütünleşmenin tek bir para ile güçlendirilmesi başarılmış oldu. Bugün, ekonomik ve parasal birlik ya da diğer bir ifadeyle Euro Alan, 310 milyona yaklaşan nüfusu ve 12 üyesi ile dünya üretiminin yaklaşık 1/6'sını sağlayan büyük bir birliktir. Bu çalışmada, ortak bir paranın kullanıma girişinden günümüze, Euro Alanda ekonomik gelişmelerin ve makroekonomik performansın değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Euro alanı, Maastricht Kriterleri, Ortak Para, Makroekonomik Performans.

ABSTRACT

Economic and monetary union (EMU) represents the most important change in the global economic system since the collapse of the Bretton Woods system of fixed exchange rates in the early 1970s. EMU, also, includes the establishment of a common stability-oriented macroeconomic policy framework and reinforced cooperation in a wide range of economic policy fields. With the launch of the euro on January 1999, and

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ekonomi ve Maliye Bölümü Öğretim Üyesi.

the introduction of euro notes and coins on January 2002, the European Union has achieved a long-standing ambition to cement to closer economic integration with a single currency. EMU, or as called Euro Area, is a tangible reality in 12 countries with a combined population of about 310 million pople and accounting for around one-sixth of global output. In this paper, it is examined the economic improvements and assessed macroeconomic performance in the early years of Euro Area.

Key Words: Euro Area, Maastricht Criteria, Single Money, Macroeconomic Performance

GİRİŞ

Bugün, "entegrasyon çağı" olarak adlandırılan çağımızda, özellikle İkinci Dünya Savaşına müteakip, 1960'lı yıllarda artan tercihli ticaret antlaşmaları ve iktisadi işbirliklerine paralel olarak uluslararası iktisatta, ekonomik entegrasyon konusuna geniş yer verilmeye başlanmıştır. Aslında, çağdaş ekonomik entegrasyon hareketleri, liberal iktisat düşüncesinin yeni baştan gündeme oturtulması çabalarıdır.

Ulusal ekonomiler arasındaki bölünme ve parçalanma derecesini azaltma yönündeki çabalara "ekonomik entegrasyon" denilmektedir.² Bir süreç olan ekonomik entegrasyon çabaları, genellikle önce 'iktisadi işbirliği' olarak başlamaktadır. Bu aşama, ekonomik entegrasyonun en zayıf aşamasıdır. Bu aşamadan, üye ülkelerin aralarında mal ticaretinin serbest olduğu, üçüncü ülkelerle olan ekonomik ilişkilerde ulusal politikaların izlendiği daha ileri aşamaya geçildiğinde 'serbest ticaret bölgeleri' ismini almaktadır. Eğer üye devletler kendi aralarında mal ticaretinde ilişkin tüm engelleri kaldırıyorlar, aralarında ortak bir gümrük tarifesi ve üçüncü ülkelere ise, ortak bir ticaret politikası uyguluyorlarsa ekonomik bütünleşmenin daha ileri bir aşamasına, "gümrük birliği" aşamasına geçilmiş demektir. Malların serbest dolaşımı yanında, tüm üretim faktörlerinin dolaşımının serbest olduğu ekonomik bütünleşme aşaması ise, 'ortak pazar' olarak adlandırılmaktadır. Ortak paranın kullanıldığı (ya da üye ülke paralarının sabit bir kurdan birbirine bağlandığı) aşama, ekonomik entegrasyonun 'parasal birlik' aşamasını; parasal birliğin sağlanması yanında ekonomi politikalarının tümüyle uyumlaştırılması ise, ekonomik entegrasyonun en ileri aşaması olan ekonomik ve parasal birlik (tam ekonomik bütünleşme) aşamasını oluşturmaktadır. Ekonomik entegrasyona için biraraya gelen ülkeler, bu aşamalardan arzuladıkları aşamada durabilir veya daha ileri aşamaya geçebilirler.

Bugün, dünya üzerinde ekonomik bütünleşmenin en zayıf aşamasından parasal birlik aşamasına kadar, ülkeler arasında çok sayıda ekonomik bütünleşme girişimleri vardır. Yine ekonomik bütünleşmenin en zayıf aşaması ile başlayıp daha ileri bütünleşme aşamasına geçen veya en ileri bütünleşme aşamasına geçmeyi hedefleyen entegrasyon çabaları vardır. Bu duruma, 1967'de iktisadi işbirliği olarak başlayan ASEAN'ın (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) bazı üyelerinin serbest ticaret alanı aşamasına geçerek AFTA'yı (Asya Serbest Ticaret Alanı) oluşturmaları ve bugün bir

² Ahmet Gökdere, *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri*, A.Ü. ATAUM yayınları, Ankara, 1989, s.22.

parasal birlik alanı (Yen para alanı) oluşturma yönünde çabalarını sürdürmeleri örnek olarak verilebilir.

Günümüzde, ekonomik bütünleşmenin en ileri aşamasına (ekonomik ve parasal birlik) geçebilmeyi, sadece Avrupa Birliği başarmıştır ve bu aşamadaki günümüzün tek örneğidir. Bu çalışmada, AB'nin 1 Ocak 1999'da ekonomik ve parasal birlik aşamasına geçerek oluşturduğu Euro alanda, o tarihten bugüne kadar yaşanan ekonomik gelişmeler ve ekonomik performansı değerlendirilecektir.

A. Euro Alan Nedir?

Euro alan, bir ekonomik ve parasal birlik alanıdır. Aslında günümüzde Euro alan gibi, ortak para kullanan parasal birlik oluşumları vardır. Örneğin; ortak bir merkez bankaları olan ve ortak para olarak Doğu Karayip dolarını (East Caribbean dollar) kullanan 11 ülkenin oluşturduğu Doğu Karayip Parasal Birliği (East Caribbean Monetary Union-ECCU)³; 8 ülkenin ortak para olarak CFA frankını seçerek parasal birliğe giden Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (West African Economic and Monetary Union-WAEMU)⁴ ve 6 ülkenin bir para alanı oluşturarak, ortak para olarak CFA frankını kullanan ve ortak bir merkez bankasına sahip olan Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (Economic and Monetary Union of Central Africa -CAEMU)⁵ bu oluşumların başlıcalarıdır. Yine, parasal birlik oluşturma yönünde çok sayıda girişim vardır. Bunlar arasında, ortak para (Doğu Afrika Şillingi) kullanmayı hedefleyen Doğu Afrika Topluluğunu (East African Community-EAC) oluşturma çabaları, 2009 yılı sonunda ortak para *Eco*'yu kullanan bir para alanı yaratmayı planlayan Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of West African States-ECOWAS), Ruble alanı yaratmayı hedefleyen Rusya ve Belarus Birliği'nin çabaları sayılabilir.⁶ Ancak, yukarıda belirtilen parasal birlik çabalarından Euro alan, sadece ortak paranın kullanıldığı ve ortak para politikasının geçerli olduğu parasal birlik alanı değil, aynı zamanda üye ülkeleri arasında makroekonomi politikalarını koordine ederek ve yakınlaştırarak, ekonomi politikalarını uyumlaştırma ve ekonomik birliği sağlanmada yönünde oldukça ileri ekonomik bütünleşmenin de sağlandığı bir bölgedir.

Bugün, dünya nüfusunun %4,9'unun yaşadığı Euro Alan, dünya toplam üretiminin 1/6'sını gerçekleştirmektedir. Euro alan, 25 üyesi bulunan Avrupa Birliği'nin 12 üyesinin (Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Finlandiya, İtalya, İrlanda, İspanya, Portekiz ve Yunanistan) yer aldığı ve tek paranın kullanıldığı bir ekonomik ve parasal birlik alanıdır. Adı, bu ülkelerin ortak para birimleri olan

³Daha fazla bilgi için Bknz. "Organization of East Caribbean States", s.2, <http://en.wikipedia.org/wiki/Organization_of_East_Caribbean_States>, (09.09.2004), IMF. **Annual Report 2003.**

⁴ Union Economique et Monétaire ouest Africaine-UEMOA. Daha fazla bilgi için Bknz. Paul Masson ve Catherina Pattillo, "Monetary Union in West Africa: An Agency of Restraint for Fiscal Policies?", **Journal of African Economies**, Vol.11, No.3, 2005, s.387-412.

⁵ Communauté Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale-CEMAC. Daha fazla bilgi için Bknz. Colin McCarty, "The Southern African Customs Union in Transition", **African Affairs**, No.102, 2003, s.605-630.

⁶ "Monetary Union", s.1-2, <http://en.wikipedia.org/wiki/Monetary_union> (09.09.2005).

Euro'dan gelmektedir. Ekonomik bütünleşmenin en ileri aşaması olan, Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), 'ekonomik birlik' ve 'parasal birlik' olarak iki boyutludur ve "...daha çok Avrupa Birliği'nin beklentilerine dayanılarak geliştirilen bir terim olduğu gözden kaçırılmamalıdır..."⁷ Ekonomik birlik, bir ortak pazar üzerinde, ekonomi politikalarının önemli alanları ile piyasa düzenlemesinin yapılmasının yanısıra, makroekonomi politikaları ve gelirin yeniden bölüşümünde ileri derecede bir eşgüdüm ve hatta bütünleşmeyi gerektirir...⁸ Böylece, üye ülkeler artık, birliğin bölgeleri konumuna gelmektedirler.

EPB'nin parasal birlik boyutu ise, aşağıdaki koşulların varlığını gerektirir;⁹

- Ulusal paraların tam ve geri dönülmez biçimde konvertibl oluşunun garantilenmesi,

- Birlik içinde sermaye hareketlerinin tümüyle serbestleştirilmesi ve bankacılık ile diğer mali piyasaların bütünleşmesi,

- Ulusal paralar arasındaki dalgalanma marjlarının ortadan kaldırılması ve döviz kuru paritelerinin geri dönülmez şekilde kitlenmesi.

Görüldüğü gibi, parasal birlik için tek bir paranın varlığı koşul değildir. Tam konvertibilite çerçevesinde, geri dönülmez biçimde sabitleştirilmiş döviz kurlarının varlığı yeterlidir. Gerçekten, Birlik üyesi diğer ülkelerin paralarının sabit bir kur üzerinden çevrilebilecek şu veya bu Birlik üyesinin parasını taşıma arasında bir fark kalmayacaktır. Bununla birlikte, tek paranın kabulü, psikolojik etkilerinin yanında, farklı ülke paralarını birbirine çevirme masraflarını ortadan kaldırmaktadır.¹⁰ Parasal birliğin işlemesi için önemli olan para ve kredi arzı, para politikasının diğer araçları ve faiz konusunda merkezileştirilmiş ortak kararlar alacak yeni ve tek bir kurumun varlığıdır. Diğer bir ifadeyle, "Birlik içindeki güç dengesi 'tabiiyet ilkesi'ne (principle of subsidiarity) uymalıdır. Örneğin, para politikası gibi ortak kararlar gerektiren konularda merkezi bir organ karar vermeli, ulusal kararlar bu genel çizgi çerçevesinde alınmalıdır."¹¹

AB'nin parasal entegrasyon projesi olan EPB'nin ölçeği ve karmaşıklığı açısından bir örneği yoktur. Euro Alan, ekonominin yönetiminde hem ulusal politikaların hem de uluslararası belirlenen politikaların etkin olduğu bir alandır ve Euro alanının oluşumu, "...1970'li yılların başında sabit kur mekanizması temeline dayalı uluslararası para

⁷ Deniz Swann, *The Economics of the Common Market*, 6. baskı, Penguin Books, 1990, s.170.

⁸ William Molle, *The Economics of European Integration*, U.S.A. Dartmouth Publishing Company, 1990, s.13.

⁹ Committee for the Study of Economic and Monetary Union, *Report on Economic and Monetary Union in the European Community*, April 1989, s.10.

¹⁰ Gökdere, *op.cit.*, s.7. Emin Ertürk, *Uluslararası Ekonomik Entegrasyon*, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2000, s.1.

¹¹ *Ibid.*, s.9.

sisteminin (Bretton Woods) çöküşünden beri, global ekonomik sistemde en önemli değişmeyi temsil etmektedir".¹²

IMF'nin 2004 yılı verilerine göre, bugün gelişmiş ülke kapsamında yer alan ve dünya nüfusunun %15,3'üne sahip olan 29 ülke, dünya toplam üretiminin yarısından fazlasını (%54,6'sını) sağlamaktadır. Dünya GSYİH'nda en büyük paya (%20,9) sahip olan A.B.D.'den sonra ikinci sırayı %15,3 ile Euro alanı almaktadır. %6,9 ile Japonya ise üçüncü sıradadır. Bu ülkelerin dünya mal ve hizmet ihracatında payları %71,8 olup, %31,1 pay ile ilk sırayı alan Euro alanı, A.B.D. takip etmektedir. (Tablo 1).

Tablo 1. Dünya Üretimi Ve İhracatı (2004 Yılı Sonu İtibariyle)

	Ülke Sayısı	GSYİH (%) Pay	Mal ve Hizmet İhracatı (%) Pay	Nüfus (%) Pay
Gelişmiş Ülkeler	29	54,6	71,8	15,3
ABD		29,9	10,4	4,7
AB-12		15,3	31,1	4,9
Japonya		6,9	5,7	2
Gelişmekte Olan Ülkeler	146	45,4	28,2	84,7
Dünya Toplam	175	100	100	100

Kaynak: IMF, 2005(a);193, Tablo: A'dan hazırlanmıştır.

B. Euro Alanın Tarihçesi

Günümüzdeki Avrupa Birliği'ni temelini oluşturan en önemli antlaşma olan Roma Antlaşması'nda (RA) ekonomik bütünleşmenin gümrük birlikleri ve ortak pazar aşamalarına ilişkin hükümler yer almasına ve parasal birlik aşamasına ilişkin herhangi bir açık hüküm bulunmamasına rağmen, ortak pazar aşamasına gelinmesi ile Birlik üyeleri arasında ticaretin önündeki engeller kalkmış, ancak en az gümrük tarifeleri kadar serbest ticarete engel yaratabilen parasal değişiklikler önlenememiştir.

Gümrük Birliği aşamasında, üye ülkeler ekonomik politikalarını belirlemede özerk oldukları için kur farklılıkları olabilir ve kur farklılıkları aracılığı ile ülke ekonomileri değişen koşullara uyum sağlayabilir. Ancak, ortak pazar aşamasında üye devletler arasında kur farklılıkları giderek daha fazla olur. Tam ekonomik bütünleşmenin sağlanarak, tüm piyasalarda tek pazarın teşekkül etmediği durumda, kur dalgalanmaları, sermayenin etkin dağılımını ve satın alma gücünü olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle

¹² EC (a). EMU After 5 Years. 15 July 2004. s.1. <<http://Europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/125047.htm>>, (05.08.2004).

kur riski, tek paraya sahip olmayan, bir ortak pazarda mali piyasaların bütünleşmesini, dolayısıyla ekonomik büyümeyi sınırlar. Yine üye devletler arasında uyumlu ekonomik politikaların uygulanmamasının, bir üye devletin ekonomisindeki olumsuz durumun diğer üyelerin ekonomilerini ve sonuçta ortak pazarın işleyişini de etkilemesi mümkündür. Ekonomi politikalarında eşgüdüm olmaması, üye ülkelerin ekonomik gelişme farklılıkları, daha gelişmiş ülkeler lehine, diğerlerinin aleyhine ekonomik sonuçlar yaratabilir. Bu nedenle, üye ülkeler arasında bir ortak pazarın oluşturulmasında, bir ulusal iç pazarın ekonomik koşullarının yaratılması, ticaret ve yatırımlara zarar veren kur ayarlamalarının ortadan kaldırılması gerekir. Bunun başarılabilmesi için, ortak pazara üye ülkelerin paralarının sabit bir pariteyle geri dönülmez şekilde bağlanması veya tek bir paranın kullanılması zorunlu hale gelir...¹³

Parasal birlikle ilgili herhangi bir hükmün RA'ında yer almamasında, adı geçen Antlaşmanın imzalandığı dönemde iyi işleyen bir uluslararası parasal sistemin (Bretton Woods sistemi) mevcudiyetinin de payı büyüktür. Söz konusu sistemde yer alan AB üyesi ülkelerin her birinin para birimi, Amerikan Doları karşısında sabit bir kura sahipti. Ancak 1969 yılına kadar iyi işleyen bu sistemde sorunların başlaması, 1968-69 döneminde piyasalarda başlayan çalkantılar ve uluslararası para sistemindeki krizlerin ağırlaşması, AB'nin, Amerikan Doları karşısında parasal bir güç oluşturma çabasına da girmesine neden olmuştur. Ayrıca, tek pazarın etkin şekilde işleyebilmesi, üye ülkelerin istikrarlı bir parasal ortama sahip olmaları ile mümkündür.

İstikrarlı bir parasal ortam yaratma çabalarının ilki, 1 Ocak 1971'de hazırlanan Werner Raporuna istinaden başlatılan "tüneldeki yılan" uygulaması idi. Bu uygulamada zafiyetlerin başlaması üzerine, 13 Mart 1979'da Avrupa Para Sistemi yürürlüğe girdi. Bu sistemin iyi işleyebilmesi için sistem, Avrupa Para Birimi (ECU) ve Döviz Kuru Mekanizması (DKM) gibi bazı mekanizma ve araçlarla donatılmıştır. Böylece, tüm AB için geçerli bir para birimi olan ECU, döviz kuru mekanizması için ortak bir payda, müdahale için bir referans fiyatı ve müdahale için operasyonlarda ve üye ülke merkez bankaları arasında kullanılan bir para birimi olarak hizmet etti.

Amacı, Birlik içinde işgücünün, sermayenin ve mallarının serbest dolaşımında engelleri kaldırmak olan ve Roma Antlaşmasının uzantısı kabul edilen Tek Senedin 1992'de yürürlüğe girmesi parasal birliğe doğru önemli bir adım oldu. Açık bir şekilde, Ekonomik ve Parasal Birlikten (EPB) bahseden Tek Senet, Tek Pazar çerçevesinde sermaye hareketlerinin tümüyle serbest bırakılacak olmasının Avrupa Para Sisteminde işleyişinde yaratacağı olası güçlüklerin tartışılmaya başlamasına da neden oldu. Böylece çıkabileceği tahmin edilen sorunların çözümü için, "Delors Raporu" hazırlanmış ve Rapor, 26-27 Haziran 1989 tarihinde Madrid Zirvesinde görüşülerek onaylanmıştır. Ardından Delors Raporunun damgasını taşıyan Ekonomik ve Parasal Birlik Antlaşmasının metni hazırlanarak, 10 Aralık 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasını (MA) ortaya çıkmıştır. Bu antlaşma ile Roma Antlaşmasında, düzeltme ve

¹³ Nicholas Moussis, **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Mega Press, 2004, s.137-139.

eklemeler yapılmıştır. Aynı zamanda, MA, 1992 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedinin devamı gibidir.

MA'nın başta gelen özelliği, 1991 yılından tek paranın kullanıma gireceği 1999 yılına kadar, sekiz yılı kapsayan bir sürecin planlanması, kurallar ve prosedürlerle kurumsallaşmanın sağlanmasıdır. Böylece, ekonominin yönetiminde AB'nin daha ileri bütünleşme aşamasına geçiş için üye ülkelere hedefler gösterilmiş, Maastricht kriterleri olarak anılan kriterler belirlenmiştir. Amaç, üye ülkeler arasında istikrarlı bir ortamda ekonomik yakınlaşmanın garantilenmesidir.¹⁴

Avrupa parasal birliği operasyonu, Altın Standardına benzemekten daha fazlasını taşımaktadır. Ulusal merkez bankalarının ulusal paralarını ihraç etmelerine izin verilmediği ve ulusal döviz kuru olmadığı için, euro altının yerini aldı. Euro alan içindeki bir ülkenin ödemeler bilançosu fazla verdiği zaman, bu ülkeye Euro girişi olmakta, açık verdiği ise tersi olmaktadır. Böylece, Hume mekanizması Euro Alanı içinde çalışmaktadır. Özellikle açık veren ülke, döviz kurunu artık rekabet düzeyini yeniden belirlemek için kullanamaz ve fiyat ve ücretler diğer Euro Alanı ülkelerinden daha yavaş olarak artmak zorundadır...eğer ulusal dengesizlikler otomatik olarak düzeltilirse, oyunun kurallarına sıkı şekilde bağlı olunması gerektiği anlamındadır...Yani kurallar, Euro Alanın üyeliğinin bir parçasıdır.¹⁵

C. Euro Alanın Oluşturulma Aşamaları

Maastricht Antlaşması (MA) ile, Antlaşmada yer alan yakınlaşma kriterlerinin (enflasyon kriteri, fazi kriteri, borçlanma kriteri, bütçe kriteri ve döviz kuru kriteri) sağlanması ve ekonomik ve parasal birlik alanının (Euro Alan) oluşturulması için üye ülkelerin alması gereken önlemler ve Birlik düzeyinde yapılması gerekenler aşama aşama ve tarih itibarıyla belirlenmiştir. Bu bağlamda üç aşama belirlenmiştir.

Birinci aşama (1 Ocak 1990-31 Aralık 1993): Birinci aşama; Birlik içinde sermaye hareketlerinin tümüyle serbestleştirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada üye devletler; kendi aralarında ve üçüncü ülkelerle aralarındaki sermayenin serbest dolaşımını engelleyen her türlü kısıtlamayı kaldıracak, fiyat istikrarını sağlayacak, kamu maliyelerini güçlendirecek ve ulusal merkez bankalarını bağımsızlaştıracaklardır.

İkinci Aşama (10 Ocak 1994-31 Aralık 1998): Bu aşama, kurumsallaşmanın hız kazandığı (Avrupa Para Enstitüsünün kurulması) ve üye ülkeler arasında kurumsal bazda işbirliğinin güçlendirilerek, ortak para kullanımına hazırlık yapıldığı aşamadır. Ayrıca üye ülkelerin maliye politikalarını kullanımına bazı kısıtlar getiren İstikrar ve Büyüme Paketi ile mali disiplinin sağlanması yönünde adım atıldığı aşamadır.

¹⁴ Kenneth Dyson, "Introduction: EMU as Integration, Europeanization, and Convergence", Dyson, K. (Edit.), *European States and the Euro*, New York, Oxford University Press, 2002, s.21.

¹⁵ Baldwin & Wyplotsz , *op.cit.*, s.280.

Üçüncü Aşama (1 Ocak 1999-): Bu aşamanın tarihi, başlangıçta diğer aşamalar gibi kesin olarak belirlenmemiş ve belirlenmesi, üye devletlerin tek para için gerekli koşulları getirme durumlarına göre Konseye bırakılmıştı. Nihai karar yetkisi ise, üye devletlere bırakılmıştı. Eğer üye devletlerin salt çoğunluğu Maastricht kriterlerini sağlarsa üçüncü aşamaya 1997'de geçilecekti. Ancak, bu tarihte salt çoğunluk (yani 7 üye ülke) Maastricht kriterlerini sağlayamadığında, salt çoğunluktan vazgeçilecek ve söz konusu kriterleri sağlayan üye ülkeler üçüncü aşamaya geçecekti. Yakınlaşma kriterlerini pek çok ülke 1996 yılı verilerine göre sağlayamadığından, ertelenerek 1 Ocak 1999'da, 11 ülke, Maastricht kriterlerinin esnek yorumuyla Euro alana dahil olmayı başardı ve Euro Alanı oluşturdu. Danimarka ve İngiltere kriterleri sağlamlarında bir sorun olmadığı halde, Euro Alanının dışında kalmayı tercih ettiler ve Yunanistan ise sağlayamadı.

D. Euro Alana Katılım Koşulları

Daha önce belirtildiği gibi, AB'ne üye ülkelerin aralarında bir ekonomik ve parasal birlik (EPB) oluşturulması kararını vermeleri sonucunda, EPB'ne dolayısıyla Euro Alana ilişkin ilkeler, Maastricht Antlaşması (MA) ile belirlenmiştir. Bu bağlamda, ülkelerin Euro Alana dahil olabilmeleri için, Maastricht kriterlerini yerine getirmeleri, ortak para Euroyu ulusal paralarının yerine geçirmeleri, Euro sisteme ve döviz kuru mekanizmasına katılmaları gerekmektedir.

EURO ALANA KATILIM KOŞULLARI

Maastricht Yakınlaşma Kriterleri
Ortak Paranın kabulü
Döviz Kuru Mekanizmasına katılım
Euro Sisteme Katılım

1. Maastricht Yakınlaşma Kriterlerinin Sağlanması

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin, Euro alanına dahil olabilmeleri için, Maastricht Antlaşmasında (MA)'da yer alan, enflasyon, faiz oranı, bütçe, kamu borcu ve döviz kuru olarak sıralanan "Maastricht Yakınlaşma Kriterleri"ni yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu kriterlerin özellikleri şu şekilde belirlenmiştir;

Enflasyon kriteri: Herhangi bir üye devletin 12 aylık enflasyon ortalaması, en düşük enflasyona sahip üç üye devletin enflasyon ortalamasından en fazla %1,5 puan geçebilecektir.

Faiz kriteri: Herhangi bir üye devletin uzun vadeli faiz oranları (uzun vadeli devlet tahvili faizinin ortalaması), en düşük enflasyonlu üç üye devletin uzun vadeli faiz ortalamasından en fazla %2 yüksek olabilecektir.

Bütçe kriteri: Üye devletlerin bütçe açıkları GSYH'nın %3'ünü geçmeyecektir.

Borç kriteri: Üye devletlerin kamu borçları GSYH'nın %60'ını aşmayacaktır.

Döviz kuru kriteri: Üye ülkelerin paraları son iki yıl devalüe edilmemiş olacak ve Avrupa Para Sistemi'nin döviz kuru mekanizması içinde diğer ülke paralarına \pm %2,25 dalgalanma marjı ile bağlı bulunacaktır.

Bu kriterlere göre, Euro Alana dahil olacak ülkelerin belirlenmesinde hazırlanan rapora göre¹⁶, AB üyesi ülkelerin 1998 yılındaki durumu Tablo 2'de yer almaktadır.

Enflasyon açısından referans değeri en iyi performans gösteren Almanya, Fransa ve Lüksemburg'un enflasyon oranlarının ortalamasına %1,5 ilave edilerek bulunmuştur. Bu oran %2,7 idi (Tablo 2). 3. aşamaya geçişte dikkate alınacak olan üye ülkelerin 1997 yılı verilerine göre, Yunanistan hariç, diğer üye ülkeler bu kriteri sağlıyorlardı.

Faiz açısından en iyi performans gösteren üç ülke, Avusturya, İrlanda ve Fransa idi. Bu üç ülkenin uzun vadeli faiz ortalamasına %2 ilave edilerek bulunan referans değerine (%7,8) bakıldığında Yunanistan hariç, diğer 14 üye ülkenin faiz oranları, referans değerinin altında idi (Tablo 2).

Tablo:2 Maastricht Parasal ve Mali Kriterleri (31.01.1998 Tarihi İtibariyle)

	Bütçe açığı/ GSYİH (RD: %3)	Kamu Borcu/GSYİH (RD: %60)	Enflasyon Oranı (RD: %2,7)	Uzun Vadeli Faiz Oranı (RD: %7,8)
Avusturya	-2,3	64,7	1,1	5,6
Almanya	-2,5	61,2	1,4	5,6
Belçika	-1,7	118,1	1,4	5,7
Danimarka *	1,1	59,5	1,9	6,3
Finlandiya	0,3	53,6	1,3	5,9
Fransa	-2,9	58,1	1,2	5,5
Hollanda	-1,6	70,0	1,8	5,5
İngiltere *	-0,6	52,3	1,8	7
İrlanda	1,1	59,5	1,2	6,2
İspanya	-2,2	67,4	1,8	6,3
İsveç *	0,5	74,1	1,9	6,5
İtalya	-2,5	118,1	1,8	6,7
Lüksemburg	1	7,1	1,4	5,6
Portekiz	-2,2	60,0	1,8	6,2
Yunanistan	-2,2	107,7	5,2	9,8

* Euro-alanı dışındaki ülkeler **RD: Referans Değeri

Kaynak: Convergence Report, 1998. s.25.

¹⁶ Convergence Report, 1998. s.25.

Döviz Kuru Kriterine göre, üye ülkelerin paraları son iki yıl devalüe edilmemiş olması şarttı. MA'da belirtildiği şekilde, EPB'nin üçüncü aşamasına geçişe ilişkin raporun hazırlanmasından iki yıl önce (Mart 1996 ile Şubat 1998 döneminde), Yunanistan, İsveç, Portekiz, İtalya, İngiltere, Finlandiya dışındaki 10 AB üyesi ülkenin parası DKM'ye katılmıştı. Finlandiya Markkası Ekim 1996'da, İtalyan Lireti kasım 1996'da DKM katılırken, Euro alanda yer alacak ülkelere ilişkin yakınlaşma raporunun hazırlandığı dönemde diğer üç ülke (Yunanistan, İngiltere ve İsveç) parası DKM'nin dışında kaldı. Yunanistan, 16 Mart 1998'de DKM'ye katıldı.

Bütçe kriteri açısından, 1997 yılı verilerine göre Yunanistan hariç diğer üye ülkeler bütçe kriterini sağlıyordu. Yani üye ülkelerde bütçe açığı/GSYİH oranı %3 veya altında idi (Tablo 2).

Kamu borcu/GSYİH oranının %60'ı aşmaması yönünde belirlenen borç kriteri açısından ise, 1997 yılı verilerine göre, sadece 4 üye ülke (Fransa, Lüksemburg, Finlandiya ve İngiltere) sağlıyordu. Borç kriterinde referans değerinin en çok üzerinde olan ülkeler, Belçika, İtalya ve Yunanistan idi (Tablo 2).

Tablo 2'de yer alan veriler, her üye ülkenin Maastricht yakınlaşma kriterleri konusunda aynı performansı göstermediğine işaret etmektedir. Kriterlere uyum açısından AB üyeleri arasında çekirdek bir grup vardır. Bu grupta yer alan ülkeler; Almanya, Fransa ve Benelüks ülkeleri idi. AB Komisyonu tarafından 25 Mart 1998'de açıklanan Rapor'da 11 ülkenin 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren EPB'nin kurucu üyeleri olması tavsiye edildi. Böylece, ortak paranın Euro olduğu, MA'da belirtilen kriterleri çok büyük ölçüde yerine getiren ve makro ekonomik istikrara sahip ekonomilerden oluşan bir parasal birlik alanı oluşturuldu. Bu alana kullanılan ortak paranın isminin Euro olması nedeniyle, Euro alanı yaratıldı. Komisyonun görüşüne göre, Yunanistan EPB için gerekli şartları sağlayamamıştı. Danimarka ve İngiltere ise, Antlaşmadaki haklarını kullanarak Euro alanının dışında kalmayı tercih etmişlerdi. Ocak 2001 tarihinde MA kriterlerini sağlayan Yunanistan Euro alana dahil edilerek, Euro Alanın üye sayısı 12'ye çıkmıştır. 1 Mayıs 2004 tarihinde yeni üye olan 10 ülke ile birlikte 25 üyeli bir Birlik olan AB'de, Euro alana dahil olan ülke sayısı, 2001 yılından bugüne kadar değişmemiştir. 12 AB üyesinin dahil olduğu Euro Alanına, 10 yeni üye yakınlaşma kriterlerini henüz sağlamadığı için katılamamışlardır. DKM-II'ye katılan, "üç ülkenin (Letonya, Slovenya ve Estonya) 2007'ye kadar Euro alana dahil olması beklenmektedir."¹⁷

2. Ortak Paranın kabulü

Avrupa birliğine üye ülkeler, ortak bir tek paranın kullanımına karar verdikten sonra, Aralık 1995 tarihinde yapılan Madrid Zirvesinde tek paranın tedavülüne ilişkin izlenecek sürece, yapılacak işlemlere karar vermişler ve ortak paranın adının "Euro" olmasını kabul etmişlerdir. 1 Euro=1 ECU eşitliği sağlanarak, Euronun ECU'nun yerini almasına karar verilmiştir.

¹⁷ "Adapting the Euro in the New Member States", 03.02.2006, s.1-2, <<http://www.euroactiv.com/article?tcmmuri=tcm:29-129655-16&type=Overview>>, (24.12.2004).

Tablo 3. Euro Dönüşüm Oranları

Ulusal Paralar	Merkezi kur (1 € =
Avusturya Şilini	13,7603
Alman Markı	1,95583
Belçika Frangı	40,3399
Fin Markkası	5,94573
Fransız Frangı	6,55957
Hollanda Guldeni	2,20371
İrlanda Paundu	0,787564
İspanya Pesatası	166,386
İtalyan Lireti	1936,27
Lüksemburg Frangı	40,3399
Portekiz Eskudosu	200,482

Kaynak: "Determination of Euro Conversion Rates", 31.12.1998, s.1. <http://www.ecb.int/press/pr981231_2.htm>, (11.02.2004).

Euro alanına dahil olan ülkelerin ulusal paralarının Euro ile değiştirilme koşulları ise, 16-17 Aralık 1997 tarihinde yapılan Amsterdam Zirvesinde kabul edilen bir tüzükle belirlendi. Bu tüzük, 1 Ocak 2002'den itibaren Avrupa Merkez Bankası ile katılımcı ülkelerin merkez bankalarının Euro birimli banknotları tedavüle sokmalarını ve bu tarihten itibaren kağıt ve madeni Euroların, yasal para birimi olmasını öngörmekte idi. Euroya geçiş ve Euro banknotlarının ve madeni paraların tedavüle çıkışı arasında üç yıllık bir geçiş süreci, 1 Ocak 1999-31 Aralık 2001 olarak belirlendi. Bu geçiş döneminde ulusal paralar nakdi olarak ve Euro, kaydi para olarak kullanıldı. 1 Ocak 2002'den itibaren ise Euro nakdi olarak kullanılmaya başlandı ve 28 Şubat 2002 tarihine kadar Euro alanında, üye ülkelerin ulusal paralarının tedavülden çekilmesi tamamlandı.

AB, Euro'nun üye ülkelere sağlayacağı avantajlar (üye ülkeler arasında fiyat karşılaştırmasını kolaylaştırması, işlem maliyetlerini azaltması, döviz kuru belirsizliğini ortadan kaldırma v.b.) yanında, uluslararası para birimi olmasını da hedeflemişti. Ancak bir paranın hesap birimi olma, değer belirleme ve tasarruf aracı olma işlevlerini uluslararası düzeyde yapması kolay değildir ve zaman ihtiyacı vardır. Nitekim, Euro'nun kaydi olarak kullanıma girdiği ilk yıl, dünya döviz rezervleri içinde payı %13,5 iken, takip eden yıllarda artarak, nakdi olarak tedavüle girdiği 2002 yılında %16,7, 2003 yılında % 19,3 ve 2003 yılında ise %19,7'ye yükselmiştir. Bu olumlu trende rağmen, uluslararası düzeyde, ABD doları hakimiyetini sürdürmektedir (2003 yılında %63,8). Ayrıca 2002 yılından beri, Euro cinsinden ihraç edilen uzun vadeli uluslararası borçlanma senetlerin ihracı artarak toplam içinde payı, 2003 yılında %32'ye yükselmiştir, ama ABD doları cinsinden ihraç edilen uluslararası borçlanma senetlerinin

toplam içinde payı hala çok yüksektir (2003 yılında %43)¹⁸. Ancak, Euro'nun uluslararası para olarak fonksiyon görüp görmediğini söylemek için henüz çok erkendir.

3. Döviz Kuru Mekanizmasına (DKM-II) Katılım

AB ülkeleri için, Euro alana dahil olma koşullarından biri, Döviz Kuru Mekanizmasına katılımdır. Euronun kullanıma girmesiyle, Avrupa Para Sistemindeki Döviz Kuru Mekanizmasının (DDKM-I) yerini yeni Döviz Kuru Mekanizması (DKM-II) almıştır. Euronun çapa olarak kullanıldığı bu mekanizmanın amacı, mekanizmaya katılan üye ülkelerin ulusal paraları arasında, döviz kuru istikrarını sürdürmektir. Ayarlanabilir sabit döviz kuru sistemine dayanan bu sistemle, Euro alanının dışında kalan AB üyesi ülkelerin paraları da Euro'ya bağlanmış olacaktır. AB üyesi ülkeleri için, bu mekanizmaya katılmak ihtiyaridir, ama Euro alana katılmanın ön koşuludur.

Avrupa Para Sisteminde olduğu gibi, mekanizmaya dahil olan her ulusal para için Euro karşısında bir merkezî kur belirlenmiştir ve merkezi kurdan dalgalanma marjı $\pm\%15$ 'dir. Bu kurlara müdahale edilebilir. Dalgalanma marjları içinde müdahale otomatik ve sınırsızdır. Ama müdahale, fiyat istikrarı için tehlike yaratıyorsa, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve diğer ulusal merkez bankaları bu müdahaleyi erteleyebilir.

Bugün itibarıyla DKM-II'de Euro Alanda yer alan 12 ülke ve Euro Alanın dışında kalan AB üyesi sekiz ülke (Danimarka, Güney Kıbrıs, Letonya, Malta Estonya, Litvanya, Slovakya ve Slovenya) olmak üzere 25 üyeli AB'nin 20 ülkesi yer almaktadır. "DKM-II, Euro alana dahil olmadan önce, katılım için gerekli koşullar tamamlanuncaya kadar bekleme odası vazifesi görmektedir"¹⁹

Tablo 4. DKM II'ye dahil olan ülkeler

Ülke	Merkezi kur	Dalgalanma Bandı
Danimarka	7,46038	$\pm\% 2,25$
Estonya	15,6566	$\pm\% 15$
Güney Kıbrıs	0,585274	$\pm\% 15$
Letonya	0,702804	$\pm\% 15$
Litvanya	3,4528	$\pm\% 15$
Malta	0,4293	$\pm\% 15$
Slovakya		$\pm\% 15$
Slovenya	239,64	$\pm\% 15$

Kaynak: "New Exchange Rate Mechanism (ERM-II), s.4, <<http://Europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/125047.htm>>, (26.12.2005).

¹⁸ ECB, **Review of the International Role of Euro**, Aralık 2003, s.4-15. <<http://www.ecb.int/>>, (10.05.2005).

¹⁹ "Enlargement and the Euro", 16.11.2004, s.1, <<http://euroactiv.com/article?tcaturi=tcm:29-129655-16&type=LinksDossier>>, (20.11.2004).

4. Euro Sisteme Katılım

Euro Alana dahil olan ülkeler Euro sistemin parçası olmak zorundadırlar. Euro sistem, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Euro Alana dahil AB üyesi ülkelerin ulusal merkez bankalarından oluşmaktadır.²⁰ Euro sistem, Euro alanda para politikasını yürütmektedir ve amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu sistem içinde, AMB ve ulusal merkez bankaları, hükümetlerinden ve AB kurumlarından talimat almazlar. Euro Alanında yer alan ülkeler, AMB'dan bağımsız para politikası uygulayamazlar. AB üyesi olan, ama Euro Alanda yer almayan ülkeler, Euro alanda uygulanan para politikasına ilişkin kararların alınmasına ve uygulanmasına katılamazlar. Euro sistem, Euro alanda, ödemeler sistemini izlemekte ve finansal sistemin ve kredi kurumlarının denetiminde yer almaktadır. Euro sistemin görevleri;²¹

- Euro alanındaki para politikasını belirlemek ve uygulamak,
- Döviz kuru operasyonlarını yönetmek
- Üye devletlerin resmi döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek
- Ödemeler sisteminin düzgün işlemlerini sağlamak.

Euro alanı içinde, Euro banknot ihracına izin vermek AMB'nın yetkisindedir. Euro alanda yer alan ülkelerin merkez bankaları, AMB'nın onayını alarak, uluslararası para kurumlarına katılabilirler.

Euro sistemin stratejisi üç temel unsura dayanmaktadır; fiyat istikrarının tanımı, fiyat istikrarını teşhis etmede kullanılan ekonomik analiz ve parasal analiz. MA, euro sistemin birincil amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğunu belirtmiş ama fiyat istikrarını vermemiştir. Euro sistem, fiyat istikrarını şu şekilde yorumlamıştır. "Fiyat istikrarı, uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksindeki bir önceki yıla göre yıllık artışlardır." 2003 yılında AMB Yönetim Konseyi, "Euro alanı için, uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksinde yıllık artışın, orta vadede %2'nin altında olması" durumu olarak fiyat istikrarını tanımlamıştır. Ekonomik analizde, Euro alanda üye ülkelerin, büyüme, istihdam, fiyatlar genel düzeyi, döviz kuru ve dış ekonomik koşulların nihai değerlendirmesi yapılmaktadır. Parasal analizde ise, parasal toplamların (özellikle M3)²² ve orta ve uzun vadede enflasyonu etkileyen kredi değerlendirmesinin yapılmasıdır. Euro sistemde, AMB'nın amaçlarına ulaşmak için kullandığı araçlar, açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar ve mevduat kolaylığıdır.

E. Euro Alan Optimal Para Alanı mıdır?

İlk kez Mundell tarafından ileri sürülen Optimal Para Alanı (Optimum Currency Area) teorisinin ortaya çıkışından 40 yıldan fazla süre geçmesine rağmen, onun

²⁰ Richard Baldwin & Charles Wyplosz, *The Economics of European Integration*, England, The McGraw-Hill Companies, 2004, s.364.

²¹ "The Eurosystem and the European System of Central Banks" (ESCB), *ECB Monthly Bulletin.*, January, 1999. s.7. <<http://www.ecb.int>>, (05.08.2004).

²² M3, dolaşımdaki para, repo, 2 yıla kadar vadeli mevduat, 2 yıla kadar vadeli borçlanma senetleri, üç ay ihbarlı mevduat ve para piyasası kağıtlarından oluşmaktadır.

çalışmasına dayanan tartışmalar hala devam etmektedir.²³ Optimal Para Alanı (OPA), temel olarak birbirleriyle yakın ekonomik ve ticari ilişkide bulunan ülkelerin ortak bir para kullanmaları veya bu ülkelerin para birimlerini sabit bir kurdan birbirine bağlayıp, diğer ülke para birimlerine karşı karşı dalgalanmaya bırakmaları esasına dayanmaktadır.²⁴ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen görüşü benimseyen makroiktisatçılardan Robert A. Mundell (1961), OPA kuramının fikir babası kabul edilmektedir. Mundell, “Durağan beklentiler varsayımı altında, ulusal maliye ve para politikalarının, arz ve talep cephelelerinde meydana gelen özel sektör kaynaklı şokları dengeleyen toplam talebi, başarılı şekilde idare etmesinin mümkün olduğunu kabul eder. Modelleme stratejisi olarak da, bireylerin, belli bir düzeydeki cari yurtiçi fiyatların, faiz oranının ve döviz kurunun – dalgalı döviz kuru olduğu zaman bile-süresiz olarak devam edecekmiş gibi davranacaklarını varsayar. Durağan beklentilere ilave olarak, emek mobilitesinin oldukça küçük ulusal veya hatta bölgesel alanlarca sınırlandırıldığını da varsaydı.²⁵ Mundell’in yaklaşımına yeni yorumlar ilave eden, Ronald McKinnon (1963) ve Peter Kenen (1969)’de bu alandaki en önemli iktisatçılardır. Daha sonra, “Bayoumi ve Eichengreen, Avrupa EPB kapsamında OPA teorisinin ana etkilerini kantitatif olarak belirterek, teoriyi operasyonel hale getirmişlerdir.”²⁶ Mundell, McKinnon ve Kenen, OPA teorisinde önce, para alanına dahil olan bir ülkenin, ulusal para politikası ve döviz kuru politikası kullanımında bağımsızlığını kaybetmesinin maliyetlerini incelemişlerdir.

Adı geçen bu iktisatçılar, para alanında yer alan ülkelerde ortaya çıkan simetrik şokların, ekonominin açıklık oranının ve çok çeşitlenmiş ürün piyasalarına sahip ekonominin para alanındaki üye ülkeler arasında avantajları maksimize ederken döviz kuru değişimlerinin gerekliliğini azaltma eğiliminde olduğunu göstermişlerdir.²⁷ Aynı zamanda, OPA teorisinin üç temel görevi üzerinde durarak esnek ve sabit kurların avantaj ve dezavantajlarının açıklanması, OPA’ni oluşturacak ülkelerin belirlenmesi ve parasal birliğe üye olan bir ülkenin karşılaması gereken belirli kriterleri incelemişlerdir. Bu kriterler, işgücünün mobilitesi, ürün çeşitliliği ve ekonominin açıklığı olmak üzere üç tanedir.²⁸

OPA için ilk kriter, işgücünün mobilitesi kriteri olup, Mundell tarafından ileri sürülmüştür. Mundell’e göre, eğer diğer üretim faktörlerinden sermaye ve işgücünün dolaşımı, üye ülkeler arasında tümüyle serbest olursa, ortak parayı paylaşmanın

²³ Ronald L.McKinnon, “Optimum Currency Areas and Key Currencies: Mundel I Versus Mundell II”, *Journal of Common Market Studies*, Vol.42, No.4, s.689.

²⁴ Yoonbi Kim ve Hwee Kwan Chow, “Optimum Currency Area in Europe: an Alternative Assessment”, *Economic Letters*, 81(2003), s.297. Farnesco Paolo Mongelli, “New Views on the Optimum Currency Area Theory: What is EMU Telling Us?”, ECB working Papers Series, No. 138, 2003. s.4-15, <<http://www.ecb.int/pub/wp/ecbwp138.pdf>>, (10.12.2004).

²⁵ McKinnon, *op.cit.* s.690.

²⁶ Kim ve Chow, *op.cit.*, s.298.

²⁷ Baldwin & Wyplosz, *op.cit.*, s.297.

²⁸ Aslında, daha sonraları bir para alanının, optimum para alanı olup olmadığı konusunda değerlendirmede, sıralanan bu ekonomik kriterlere ilave olarak üç siyasi kriter (mali transferler, tercihlerin homojenliği, dayanışma) eklenmiştir. Ancak, burada Euro alanının OPA olarak değerlendirilmesinde bu kriterlere girilmeyecektir.

maliyetleri elimine edilecek ve üye ülkeler ekonomik şoklardan benzer şekilde etkilenecektir. Ortak kültür ve dil, ülke içinde işgücünün dolaşımını kolaylaştırmaktadır. Üye ülkeler arasında işgücünün serbest dolaşımı, hem dil ve kültür farklılıklarından hem de işgücü göçünü engelleyen kurumsal engellerden etkilenmektedir. Bu nedenle, mevzuatta yapılan değişiklikler, sınır ötesi işgücü dolaşımını kolaylaştırabilir ve optimum para alanının hacmini de genişletebilir. Yine, Mundell'e göre emeğin serbest dolaşımı yanında finansal sermaye de mübadelede bir engel konulmadıkça hızlı ve serbest şekilde dolaşabilir.²⁹ Mundell, özellikle aralarında üretim faktörlerinin serbest dolaştığı ülkelerin optimal para alanı oluşturmaya elverişli olduklarını ileri sürmektedir. AB üyesi ülkelerde emek göçü, A.B.D.'nden daha düşüktür ve üye ülkeler arasında da büyük farklılıklar vardır. Yine Avrupalılar, yalnız sınır ötesi değil, ulusal sınırlar içinde bölgeler arasında da çok az hareket etmektedirler."..1990'lı yıllar boyunca, AB vatandaşlarının %38'i konutunu değiştirmiştir. Bunların büyük kısmı (%68), aynı kasaba ve şehirde yer değiştirirken %36'sı aynı bölgede diğer bir kasaba ve şehire taşınmıştır. Avrupa'da aynı ülke içinde bir bölgeden bir bölgeye taşınma %21 iken, AB'nin bir üye ülkesinden diğer bir üye ülkeye taşınma sadece %4,4'dür."³⁰ Bunda, dil, gelenek ve görenekler, konutun pahalılığı, sosyal güvenlik sistemleri arasındaki farklılıkların etkisi büyüktür. Bunun maliyetleri, AB'de emek piyasalarının esnek olmaması, emek piyasalarına düşük oranda katılım ve AB'nin başta gelen işsizlik sorunun kalıcı olmasıdır.

OPA için ikinci kriter, Kennen tarafından ileri sürülmüştür. Bu kritere göre, parasal alana dahil olan ülkelerde ürün çeşitliliğinin olup olmamasıdır. Kenen'a göre, para alanı oluşturan ülkelerde OPA'nın olması için ürün çeşitliliğinin artması gereklidir. Üretim ve ihracatlarında ürün çeşitliliği artan ve benzer üretim ve ihracat yapılarına sahip olan ülkeler OPA oluşturabilirler. Ortak paranın kabulünün, ticari entegrasyonu derinleştirdiği varsayılır. Euro alana üye ülkelerin her biri karşılaştırmalı üstün oldukları alanlarda uzmanlaşarak ya da benzer malda kendi markasını yaratarak rekabet gücünü artırma yönünde oldukça ilerleme kaydetmiş ve gayret göstermeye devam etmektedir. Nitekim, her bir AB üyesi ülkenin ticaret yapısının Almanya'nın yapısından farklılığını gösteren Avrupa ticaretinde farklılık endeksi (index of dissimilarity of European trade), bu durumdaki gelişmenin bir göstergesidir.³¹ 1995 yılı sonu itibarıyla, Almanya ile en büyük farklılık, Euro alanına dahil ülkelerden Yunanistan, Hollanda ve İrlanda arasında iken, en düşük farklılık Avusturya ve İtalya arasındadır.

Üçüncü kriter, McKinnon tarafından ileri sürülen açıklık kriteridir. McKinnon'a göre, ticaretleri çok açık olan ve birbirleri ile yoğun ticaret yapan ülkeler OPA oluşturabilirler. Açıklık, uluslararası ticaretin GSYİH'na oranı olarak tanımlanmaktadır. Eğer, asimetrik talep şokları potansiyel bir para alanında sıkça meydana gelmiyorsa, bu

²⁹ Baldwin & Wyplotsz , *op.cit.*, s.336-337.

³⁰ *Ibid.*, s.342-343.

³¹ Bu indeks, imalat sanayi, tarım ve madencilik sektörlerinde malların kompozisyonundaki dayalıdır. Daha fazla bilgi için Bknz; Bayaoumi and Eichengreen, "Ever Closer to Heaven? An Optimum Currency Area Index for European Countries", *European Economic Review*, No.41, 1997, s.461-170 . Baldwin & Wyplotsz , *op.cit.*, s.343-345.

para alanı OPA olarak nitelenebilir. Euro Alanda yer alan ülkelere baktığımızda, ekonomilerinin açık³² olduğu görülmektedir. 2002 yılı itibarıyla, Euro alanda, en yüksek açıklık oranına Belçika, İrlanda Hollanda ve Avusturya'nın sahip olduğu ve küçük ülkelerde açıklık oranının büyük ekonomilerden daha fazla olduğu görülmektedir. Yine bu bölge, A.B.D. ve Japonya ile karşılaştırıldığında, açıklık oranının A.B.D.'nden düşük, ama Japonya'dan yüksektir (A.B.D. %13,5, Japonya %10,8 ve AB %12,3) (Tablo 5).

Tablo 5. Açıklık Oranı (2002 yılı)

Ülkeler	Açıklık Rasyosu (%) (1)
Avusturya	53,5
İrlanda	85,4
Almanya	38,4
Belçika	91,7
Danimarka	43,1
Finlandiya	39,9
Fransa	31,5
Hollanda	65,3
İspanya	33,6
İsveç	48,8
İtalya	29,9
Portekiz	38,3
Yunanistan	29,9
AB-15	12,3
A.B.D	13,5
Japonya	10,8

(1)İhracat+İthalat/GSYİH .

Kaynak: Baldwin, 2004, s.343.

Görüldüğü gibi, Euro Alana üye ülkelerin pek çoğu, ekonomik kriterlerden ticarete açıklık ve ürün çeşitlendirilmesi kriterlerini sağlamakta, ancak işgücü mobilitesi kriterini sağlamada başarılı değildirler. Bu nedenle, Euro Alanın, bir optimum para alanı olma özelliklerinin bir kısmını taşıdığı ve yukarıda sıralanan kriterler bağlamında bir optimum para alanı olma yönünde önemli ilerleme kaydettiği söylenebilir.

³² Açıklık oranı, (ihracat+ithalat)/GSYİH rasyosu olarak alınmıştır.

F. Euro Alanda Ekonomi Politikaları

Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), çok uluslu entegrasyonun üye devletlerin ortak bir para politikası ve eşgüdümlü ekonomi politikalar uygulamasını gerektiren ileri aşamasıdır. Çok uluslu bütünleşme süreci, bağımsız devletler arasında yapılan ortak kurumların gönüllü kurulması ve bu kurumların ortak hedefleri gözeterek ve ortak çıkarlara hizmet eden ortak politikalar geliştirilmesidir. İleri düzeyde ekonomik bütünleşme, bu süreçte çok sayıda ülke yer almasına rağmen, aralarındaki bağların kademeli olarak yaratılmasını gerektirir.³³ EPB’de, üye ülkelerde ekonomik liberalizasyonun gerçekleşmesi ve güçlü para düşüncesinin yerleştirilmesi arasında çok farklı ilişkiler mevcuttur. Sonuçta, hazırlanan ve uygulamaya konan ortak yasa ve politikalar, üye devletlerin ekonomik faaliyetlerinin düzenlenmesini, kurumsal yapıyı ve ülke vatandaşlarının günlük yaşamlarını etkileyecektir.

Bir ekonominin yönetiminde kullanılan başlıca politikalar para politikası, döviz kuru politikası ve maliye politikasıdır. EPB bölgesi olan Euro alanının oluşumu ile, bu ekonomi politikaların bazılarının ulusal düzeyde kullanımı sona ermiştir. Çünkü, Euro Alana dahil olan ülkelerde en önemli değişim;

1. Ortak paranın (Euro) kabulü

2. Para politikası kullanım yetkisinin supranasyonal bir kuruma (Avrupa Merkez Bankası) devridir.³⁴

Nitekim, Euro Alana dahil olan 12 üye ülke için para politikasını ve döviz kuru politikasının ulusal düzeyde kullanımı, artık söz konusu değildir. Ayrıca, ulusal yetkiye bırakılan maliye politikasının kullanımında tümüyle bağımsız olduğu söylenemez. Çünkü, MA’nın mali yakınlaşma kriterleri ve İstikrar ve Büyüme Paketi ile mali disiplini sağlanmaya çalışılmaktadır. Sonuçta, maliye politikasının ulusal düzeyde kullanımı baskı altındadır.

Ayrıca, Euro kullanıma girip, ekonomik ve parasal birlik alanı oluşturulduktan sonra, Euro Alanda ekonomi yönetiminin güçlendirilmesi için;³⁵

- Oluşturulan Eurogroup ile Euro alanına dahil olan ülkelerin maliye bakanları arasında işbirliğinin artması sağlandı,

- Lizbon gündemi ile mikroekonomik reform ile makroekonomik istikrar arasında bağlantı kuruldu,

- Euro alana ait genel ekonomik istatistiklerin niteliğinin geliştirilmesi, istatistiklerin kesin, karşılaştırılabilir olması ve zamanında elde edilmesi konusunda

³³ Moussis, *op.cit.*, s. 5

³⁴ Christopher Allsopp ve David Vines, “The Assessment: Macroeconomic Policy After EMU”, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol.14, No.3, s.10-14.

³⁵ EC (a), *op.cit.*, s.23.

çaba gösterildi (Bu alanda ilerleme olmasına rağmen, bu ilerleme henüz istenen düzeyde değil),

- Euro alanın, G-7 Zirvesi, IMF toplantıları gibi uluslararası düzeyde temsili konusunda adımlar atıldı (Ancak, dış temsil konusunda ilerleme henüz çok başlangıç düzeyinde),

- EPB'nin ekonomik hedeflerinin başarılabilmesi için ulusal düzeyde ve AB düzeyinde politika belirleme konusunda uyumun sağlanması konusunda çaba gösterildi.

Yukarıda sıralanan uygulamaların ve gösterilen çabaların amacı, Euro alanda daha fazla makroekonomik istikrarın sağlanması ve ekonomik etkinliğin artırılması idi. EPB ile sadece döviz kuruna bağlı problemlerin giderilmesi değil, aynı zamanda makro düzeyde daha itibarlı politikaların uygulanması mümkün olacaktı. Üstelik, gelişen ekonomik politika koordinasyonu ile, politika şoklarının sıklığı ve büyüklüğü ve zamanla asimetrik şok ihtimali azalacaktı. Ayrıca EPB ile Euro alanda ekonomik etkinliğin yani tüm kaynaklar en etkin şekilde kullanılarak en düşük maliyetle üretim yapılması, elde edilen gelirin en adil şekilde dağılımı ile bölüşümde etkinliğin ve teknolojik etkinliğin sağlanması ile tek pazarın tam potansiyelinin gerçekleştirilmesi mümkündü. Böylece daha etkin kaynak dağılımı ve ölçek ekonomilerinden faydalanılması mümkün olabilecekti.

G. Euro Alanda Ekonomik Gelişmeler

1. Euro Alanın Oluşturulması Sonrasında Maastricht Kriterlerinde

Gelişmeler

Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi, 25 üyeli Avrupa Birliği'nin bütün üyeleri Euro Alana dahil değildir. İngiltere ve Danimarka gibi opt-out avantajına sahip olmayan diğer ülkeler, ekonomik ve parasal birlik alanına dahil olmak için gerekli koşulları, Maastricht kriterleri olarak bilinen yakınlaşma kriterlerini sağlayamadıkları için Euro Alanın üyesi değildirler. Bu nedenle, Euro alana dahil olacak ülkeler, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Para Enstitüsü tarafından, AB üyesi ülkelerin 1997 yılı ekonomik verilerinden hareketle belirlenmişti. Bu bölümde, 1999 yılından bugüne Euro Alanda yer alan ülkelerin, o tarihte sağladıkları katılım koşullarını bugün de sağlamaktadırlar mı? Sağlıyorlarsa verilerde gelişme hangi yönde bir eğilim göstermektedir? sorularına cevap aranacaktır.

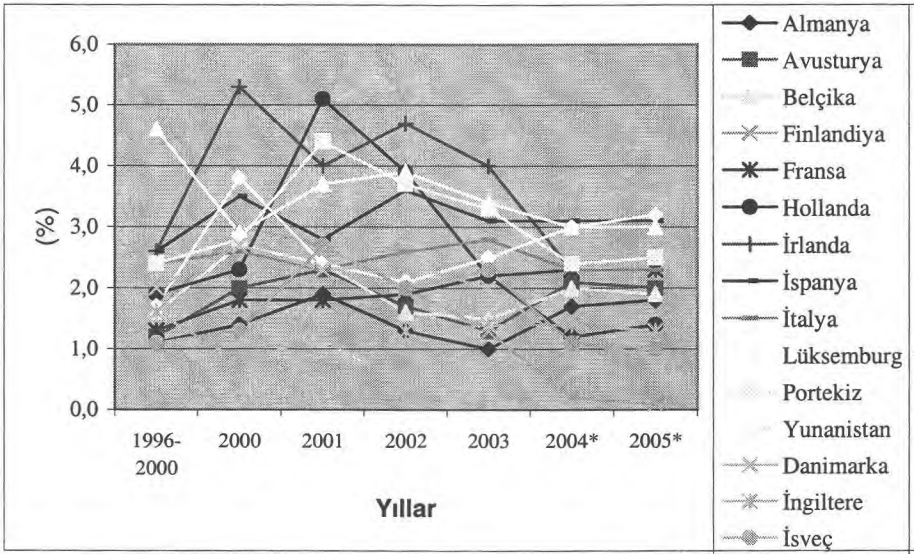
Parasal Kriterler

Euro Alanın oluşturulmasında baz alınan Maastricht yakınlaşma kriterlerinden, döviz kuru, enflasyon ve faiz oranı, MA'nın parasal yakınlaşma kriterlerini oluşturmaktadır. MA'da belirlenen ve Euro alana katılmak için koşul olan Maastricht kriterlerini sağlayarak Euro alana dahil olan ülkelerin 1999-2004 döneminde döviz kuru kriteri açısından gelişmelere bakıldığında, Euro alanın oluşturulduğu tarihten beri, EPB alanına üye olan ülkelerin herhangi birisinde dalgalanma marjlarında herhangi bir ayarlamaya gerek duyulmamıştır.

Aynı dönemde, Euro alanda enflasyonda artış trendinin olduğu gözlenmektedir. Euro alan ortalaması, 1999 yılında %1,1 iken, 2000 yılında önceki yıla göre iki kat artarak %2,1'e yükselmiş, 2001 ve 2002'de %2,3'e yükselmiştir. 2003'de %2,1'e düşmüştür. Bu artışlarda, 2000 yılından itibaren artan petrol fiyatlarının büyük etkisi olmuştur. Sonuç, AMB'nın %2'nin altında tutulmasını hedeflediği enflasyon düzeyinin, hedefin üzerinde seyretmesi olmuştur. Petrol şoku ile artan enerji maliyetleri, artan ithalat maliyetleri, azalan döviz kuru fiyatları, genel fiyat düzeyindeki artışları yukarı itmiştir. Bu durum, eurosistemin stratejisini yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. "Mayıs 2003'te Eurosistem, enflasyon hedefini yukarı çekerek, %2'ye yakın bir enflasyon hedeflediğini açıkladı."³⁶ Euro alan ortalaması için 2004 ve 2005 tahminleri ise, enflasyon oranının 2003 yılına göre değişmeyeceğini yönündedir (Şekil 1).

Euro alana dahil olan ülkelerden İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'da, 2003 yılında enflasyon trendinin Euro-12 ortalamasının oldukça üzerinde bir seyir izlediği görülmektedir. Yine, Euro Alan ortalaması (%2,1), AB-15 ortalamasının (%2) üzerinde enflasyon trendine sahiptir.

Şekil 1. Uyumlaştırılmış Fiyat Endeksinde Gelişmeler (Hicip) (%)

(*) 2005 yılı Bahar Tahmini

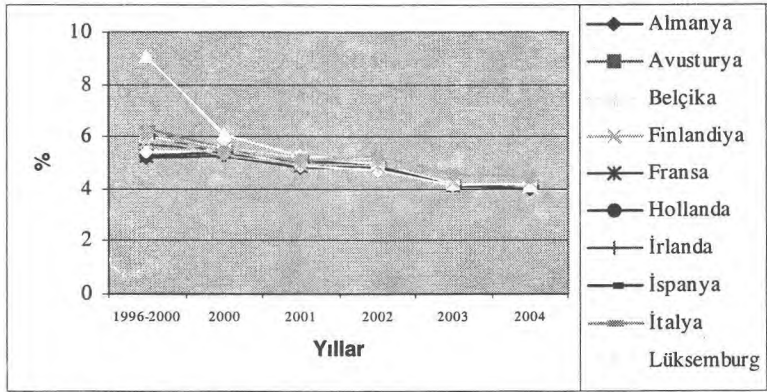
(**) Euro alanı verileri 2000 yılı sonuna kadar 11 üyeyi kapsamaktadır.

Kaynak: EC(b), **European Economy**, 2005, No.2, s.124.

³⁶ ECB, "The Monetary Policy of the ECB", 2004, s.5. <<http://www.ecb.int/pdf/publications/>>, (10.12.2004).

Uzun vadeli nominal faiz oranlarında ise, Euro alanın oluşturulduğu yıla göre, düşüş trendi ve üye ülkeler arasında büyük bir yakınlaşma söz konusudur. 1997 yılında Euro alan ortalaması %6,1 iken, 1999 yılında %4,7'ye gerilemiş 2002 yılından itibaren başlayan yükselme takip eden yıl düşüşe bırakarak 2004 yılı itibariyle uzun vadeli faiz oranı ortalaması %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Euro alana dahil olan ülkelerden, en yüksek faiz oranına sahip ülkeler, İtalya ve Yunanistan'dır (%4,3). EPB oluşturulduğundan beri Euro alanda faiz oranları, EPB öncesine göre düşmüş ve neredeyse tek bir faiz oranı oluşmuştur. Bu da, izlenen tek para politikasının sonucu olarak, Euro alanda para piyasalarının bütünleşmesinde ve tek bir para piyasası oluşmasında büyük bir ilerleme kaydedildiğinin göstergesidir. Euro alanın dışında kalan ülkelerde, faiz oranları Euro alan ortalamasının üzerindedir (Şekil 2).

Şekil 2. Uzun Vadeli Faiz Oranları (%)

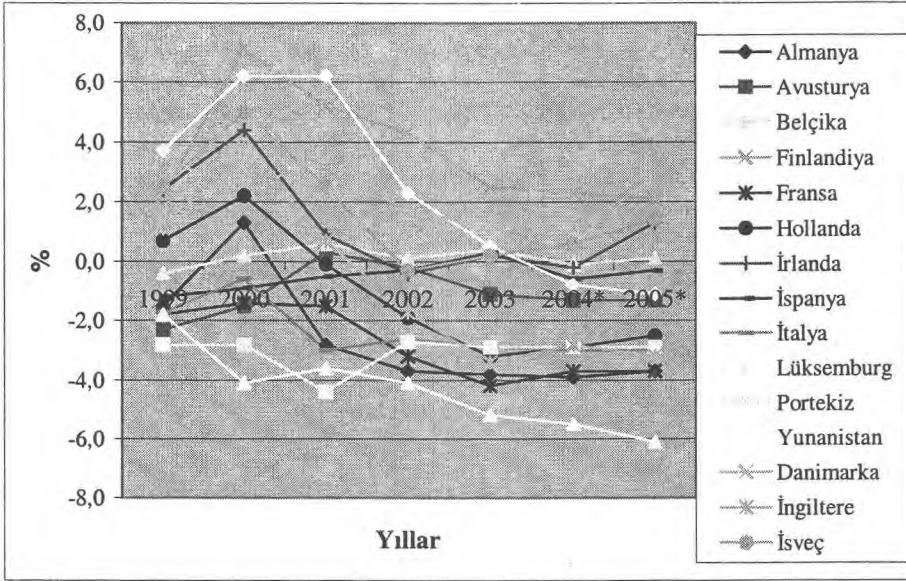
(*) 2005 yılı Bahar Tahmini

Kaynak: EC(b), *European Economy*, 2005, No.2, s.133.

Mali Kriterler

MA'da yer alan ve Euro Alanın oluşturulmasında baz alınan mali yakınlaşma kriterleri, bütçe kriteri (bütçe açığı/GSYİH'nın %3'ü aşmaması) ve borç kriteridir (kamu borcu/ GSYH'nın %60'ı aşmaması). Bütçe kriterine göre, Euro alan ortalaması, 2003 yılında %2,8'dir. 1999'da -%1,3 olduğu dikkat edilirse, bütçe kriteri rasyosu yükselme trendindedir. Avrupa Komisyonu'nun tahminleri, 2004 ve 2005 yılında fazla bir değişme olmayacağı yönündedir. Aslında, bu rakamlar MA'da belirtilen, %3 referans değerinin altındadır. Ancak, bu rasyonun hızlı şekilde %3 referans değerine yaklaşıyor olması, ulusal düzeyde kullanılan maliye politikalarının ve SGP'nin sorgulanmasını gündeme getirmiştir. Üye ülkeler açısından bakıldığında, Almanya, Fransa gibi büyük ekonomilerin yanında Hollanda ve Yunanistan referans değerinin üzerinde olan ülkelerdir (Şekil 3).

Şekil 3. Bütçe Açığı/GSYİH (%)

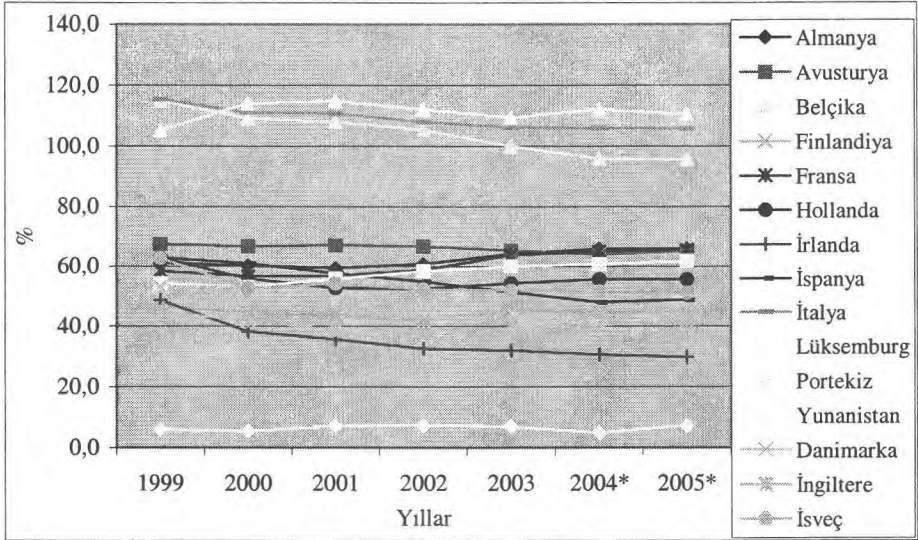
(*) 2005 yılı Bahar Tahmini

Kaynak: EC(b), *European Economy*, 2005, No.2, s.135.

Kamu borcu/GSYİH rasyosu açısından Euro alana üye ülkeler değerlendirildiğinde, kamu borcu kriterinin bütçe kriteri rasyosu gibi artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Euro alanı ortalaması 1999 yılından itibaren azalmasına rağmen, 2003 yılından itibaren artış trendine girmiştir, 2003 yılında referans değerini üzerindedir (%70,6). Avrupa Komisyonu tarafından yapılan tahminler, takip eden yıllarda artarak 2004 yılında %71,1'e 2005 yılında %71,3'e yükseleceği yönündedir (Şekil 4). Kamu borcu kriterinin çok üzerinde olan ülkelerde, 1999 yılından beri düşüş eğiliminde olmasına rağmen, referans değerini hala oldukça üzerindedir (Belçika'nın %100, İtalya'nın %106,3 ve Yunanistan'ın %109,3). Euro alanının en büyük ekonomileri olan Fransa 2000 yılından itibaren, Almanya ise 2001 yılından itibaren, Euro alanının oluşum tarihine göre referans değeri aşma yönünde eğilim göstererek, %60 referans değerini üzerine çıkmışlardır. Bu ülkelerin yanında, kamu borcu rasyoları referans değerini üzerinde ve Euro alan ortalamasının altında olmasına rağmen, rasyonun yükselme trendinde olduğu diğer ülkeler ise, Hollanda, Lüksemburg ve Portekiz'dir.

Euro alanının dışında kalan ülkelerin kamu borcu rasyosu ile Euro alan ortalaması karşılaştırıldığında, Danimarka, İngiltere ve İsveç'in çok daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Bu da, AB-15 ortalamasının daha düşük olmasına neden olmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Kamu Borcu/GSYİH (%)

(*) 2005 yılı Bahar Tahmini

Kaynak: EC(b), *European Economy*, 2005, No.2, s.137.

Görüldüğü gibi, Euro alana dahil olan ülkelerin Maastricht kriterlerinden parasal kriterleri karşılamada fazla bir sorun yaşamamalarına rağmen, pek çok ülke mali kriterlerde özellikle kamu borcu kriterini sağlamada sorun yaşamaktadırlar. Mali kriterleri, Euro alanın çekirdek ekonomileri konumunda bulunan Almanya ve Fransa'nın karşılayamamaları önemli bir sorundur.

2003 yılı verileri kullanılarak yaklaşma kriterleri baz alınarak, Euro alanın yeniden oluşturulması gündeme gelmiş olsa idi, bugün EPB üyesi olan ülkelere sadece bir ülke (Finlandiya) ekonomik parasal birliğe dahil olabilecek, AB'nin kurucu üyelerinin hiçbiri ülke ve hatta AB ekonomisinin motor ülkeleri Almanya ve Fransa'da Euro alana dahil olamayacaktı. Komisyon tarafından yapılan tahminleri, bu durumun takip eden birkaç yılda da devam edeceğini öngörmektedir.

Euro alan oluşturulduğunda kriterleri yerine getiren, ancak dışarda kalmayı tercih eden Danimarka ve İngiltere ise, hala tüm kriterleri sağlamaktadır, özellikle pek çok Euro ülkesinin sınıfta kaldığı mali kriterleri de karşılamada başarılıdırlar.

2. Euro Alanda Makroekonomik Gelişmeler

Euro'nun ortak para olarak kullanıma girişi, pek çok kişi tarafından, EPB alanının üyesi olan ülkelerin son 30 yıl boyunca yaşadıkları kötü ekonomik performansı

gidermenin temel aracı olarak görüldü. 1970'li ve 1980'li yıllar boyunca, çoğu AB ülkesi, üretim kaybı, yüksek işsizlik, yüksek faiz, bölünmüş piyasalar, yüksek enflasyon ve sürdürülemez yüksek kamu açıkları ile karakterize edilen istikrarsız ekonomik ortamın maliyetleri konusunda faydalı bir ders aldı. Böylece, bu deneyimlerin ışığında AB, ekonomik ve parasal birliği oluşturarak daha fazla makroekonomik istikrar sağlayacak ve Euro alanın ekonomik etkinliğini artıracaktı³⁷.

Euro alanına ait ekonomik göstergelerde son birkaç yıla göre azda olsa ekonomik canlanma söz konusu olmasına rağmen, 1999-2004 döneminde, Euro alanda ortalama yıllık büyüme oranı (1,9), dünya ortalamasının çok altındadır. Yine, bu oran IMF verilerine göre³⁸, gelişmiş ülkeler³⁹ ortalamasının (%2,6) ve A.B.D.'nin aynı dönemdeki ortalama yıllık büyüme hızının (%3) altında iken, ve Japonya'nın ortalama yıllık büyüme hızının (%1,3) üstündedir (Tablo 6). İrlanda, İspanya ve Yunanistan 2004 yılında ortalamanın üzerinde büyümüşür. Euro alanın dışında kalan AB üyesi ülkelerinin hepsi de Euro-12 ortalamasının üzerinde büyümüşlerdir.

Tablo 6. Başlıca Ekonomik Göstergeler (1999-2004 Dönemi)

	Euro Alan	A.B.D.	Japonya	Gelişmiş Ülkeler
Üretim (GSYİH-%)	1,9	3,0	1,3	2,6
Enflasyon(%)	2,0	2,5	0,6	1,8
İşsizlik (%)	8,5	5,0	4,9	6,2
Verimlilik (%)	2,3	4,7	3,6	3,7
Saat Başı Kazanç (%)	2,5	3,0	4,0	4,6
İşgücü Maliyeti (%)	1,2	1,6	2,0	3,8
Ticaret Hacmi (yıllık % değişim)				
İhracat	4,7	2,6	6,4	5,0
İthalat	4,8	6,6	4,2	5,6
Cari İşlemler Hesabı (Milyar ABD Doları)	16,6	-461,1	104,7	-168,6

Kaynak: IMF, *World Economic Outlook*, April 2005

Euro alanın oluşumundan günümüze kadar geçen sürede, Euro alana dahil olan ülkelerde fiyat istikrarı önemli ölçüde sağlanmıştır. 1981-1990 dönemi enflasyon ortalaması %6,7 olan Euro alanda, 1991-1998 döneminde %2,7'ye, 1999-2003 ortalaması da %2'ye düşmüştür. Euro alan enflasyon ortalaması (%2), dünyadaki gelişmiş ülkeler ortalaması (%1,8), A.B.D. (%2,5) ve Japonya(-%0,6) ile

³⁷ EC(a), *op.cit.*, s.1.

³⁸ IMF, *World Economic Outlook*, April, 2005.

³⁹ IMF dünya ülkelerini gelişmiş ülkeler ve yükselen ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki grupta toplamaktadır. Gelişmiş ülkeler statüsünde 29 ülke yer almaktadır. Daha fazla bilgi için Bknz. *Ibid.*, s.192-205.

karşılaştırıldığında, Euro alan ortalaması gelişmiş ülkeler ortalamasının ve Japonya'nın üstünde bir seviyede iken, A.B.D. enflasyon oranının altındadır. Euro alandaki enflasyon oranı, petrol fiyatlarındaki artış ve Euro döviz kurunda değer kaybının etkileri nedeniyle, 2000-2001 döneminde artsa da, Avrupa Merkez Bankasının (AMB) fiyat istikrarı hedefini bir ölçüde yakalamıştır (Tablo 6).

İşsizlik, Euro alanındaki ülkelerin ekonomik sorunlarının başında gelmektedir. Euro Alan oluşturulduğundan beri, 2002 yılına kadar düşme trendinde olan işsizlik oranları bu tarihten itibaren tekrar yükselmeye başlamış ve 2004 yılında %8,8 olmuştur. Özellikle, Almanya (%9,1), Fransa (%9,6), İspanya (%10,9) işsizlik oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Euro alan işsizlik ortalaması AB-15 ortalamasının (%8,1) üzerindedir. 1999-2004 döneminde, Euro alan işsizlik ortalaması (%8,5), dünyadaki gelişmiş ülkeler ortalamasının (%6,2), A.B.D.'nin (%5) ve Japonya'nın (%4,9) üstündedir. İşsizlik, AB ve Euro alanda, kabul edilen 'İstihdam Paketi' ve her yıl hazırlanan 'İstihdamı Yönlendirici İlkeler'le emek piyasasının düzenlenmesi ve istihdam oranının artırılmasına yönelik alınan tedbirlere rağmen önemli sorun olmaya devam etmektedir.

Şekil 5. Euro Alanda İşsizlik ve Büyüme (%)

Kaynak: EC(b), *European Economy*, No.2, 2005, s.117 ve 130.

Dış ticaret açısından Euro alan değerlendirildiğinde, Euro alandan yapılan mal ve hizmet ihracatı 1999-2003 döneminde ortalama yılda %4,7 büyürken, ithalatı %4,8 büyümüştür. Aynı dönemde, yıllık ihracat büyümesi Japonya'nın gerisinde kalırken, A.B.D. nin iki katıdır (Tablo 6). İhracatın GSYİH içindeki payı %19,7, ithalatın GSYİH içindeki payı %17,7 iken, 1999-2004 döneminde yılda ortalama 16,6 milyar dolar cari fazla veren Euro alanda, cari açık/GSYİH oranı %0,9'dur. Dünyanın en güçlü ekonomisi olan A.B.D ise, aynı dönemde yılda ortalama 461,1 milyar dolar cari açık vererek, gelişmiş ülkeler ortalamasının yaklaşık 3 katı olan bir cari açık gerçekleştirmiştir.⁴⁰ Görüldüğü gibi, Euro alan cari işlemler dengesi ve ihracattaki artış açısından ABD'den daha iyi konumdadır.

⁴⁰ ECB, *op.cit*, s.18.

Ayrıca, Lizbon 2000 Gündemi ile dünyanın en rekabetçi ve yenilikçi ekonomisi olmayı hedefleyen AB, işgücü verimliliği açısından ABD ve Japonya gibi dünyanın güçlü ekonomileri ile karşılaştırıldığında, bu iki ekonominin gerisinde olduğu görülmektedir. 1999-2004 döneminde, işgücü verimliliği yılda ortalama %2,2 büyürken A.B.D.'de bu oran %4,7, Japonya'da %3,6'dır. İşgücünün maliyeti açısından, aynı dönem dikkate alındığında, Euro alan, A.B.D'den daha avantajlıdır. İşgücü maliyeti, Euro alanda yılda ortalama %0,65 artarken, A.B.D.'de %0,93 artmıştır. Her iki bölgenin işgücü maliyetindeki yıllık artış gelişmiş ülkeler ortalamasının (%1,7) oldukça altındadır.

SONUÇ

Avrupa'nın ekonomik ve parasal birlik alanı, Euro Alan, üye devletler arasında para ve kamu maliyesi ilişkilerinin orjinal bir şekilde düzenlenmesine dayanmaktadır. Para politikası merkeziyetçi iken maliye politikası adem-i merkeziyetçi olarak kalmış, ancak disiplini sağlamayla esnekliği birleştirme anlamında olan kurallara tabidir. MA'da yer alan mali hükümleri tamamlayan ve disipline eden İstikrar ve Büyüme Paktnın (SGP), EPB'nin mali disiplinin omurgasıdır.

Bugün, 2003 yılı verileri kullanılarak Maastricht yakınlaşma kriterleri baz alınarak, Euro alanın yeniden oluşturulması gündeme gelmiş olsa idi, sadece bir ülke (Finlandiya), Euro alana dahil olabilecek, AB'nin 6 kurucu üyesinden Hollanda hariç hiçbir ülke (AB ekonomisinin motor ülkeleri Almanya ve Fransa) Euro alana dahil olamayacaktı. Komisyon tarafından yapılan tahminler, bu durumun takip eden birkaç yılda da devam edeceğini göstermektedir. Euro alan oluşturulduğunda kriterleri yerine getiren, ancak dışarda kalmayı tercih eden Danimarka ve İngiltere ise, hala tüm kriterleri sağlamaktadır, özellikle pek çok Euro ülkesinin sınıfta kaldığı borç kriterini de karşılamada başarılıdır.

Euro Alan, 2000 yılında son 10 yılın en yüksek büyümesini gerçekleştirmesine (%3,5) ve bu bölgedeki istikrarlı bir makroekonomik ortama rağmen, ekonomik faaliyetlerde uzun süren bir yavaşlama yaşamıştır. Uzun süren yavaşlama, "... enflasyonun yapışkanlığı, ulusal hükümetlerin istihdam ve emek piyasaları için duyurulan reformlardaki belirsizlik, yaşanan nüfus, artan kamu açıkları..."⁴¹ ile açıklanmaktadır.

Ayrıca, Lizbon 2000 Gündemi ile dünyanın en rekabetçi ve yenilikçi ekonomisi olmayı hedefleyen AB'de, Euro Alanın ekonomisi, ABD ve Japonya gibi dünyanın güçlü ekonomileri ile karşılaştırıldığında, büyüme, işsizlik ve işgücü verimliliği açısından bu iki ekonominin gerisinde olduğu görülmektedir. Aslında, işsizlik Euro Alanın başta gelen sorunudur. Euro alanın oluşturulduğu tarihten bugüne, 1999-2004 döneminde işsizlik oranı yıllık ortalama %8,4 olmuştur. Özellikle 2001 yılından itibaren artış gösteren işsizlik oranı son iki yıldır, %8,8'dir. Aslında, Euro Alan işsizlik ortalamasının yüksek olduğu 1990'lı yılların %10'nun üzerindeki rakamlarla mukayese edilince, %8,8 düşüktür. 2001 yılında %8'e gerileyen işsizlik oranı ile mukayese

⁴¹ EC(a), *Ibid.*, s.3-4.

edilince yüksektir. Yine Euro alanın, motor ekonomileri olan Almanya (%9,1) ve Fransa'nın (%9,6) 2004 yılında ortalamasının üzerinde seyreden işsizlik oranları ve Euro alan ortalamasının altında seyreden büyüme oranları, Fransa'da Anayasa referandumundan 'Hayır' sonucunu çıkarırken, benzer nedenlerden pek çok Euro alanı ülkesi Anayasa referandumundan Fransa ile benzer sonuçların çıkacağı endişesi ile ertelemiştir. Düşük büyüme ve artan işsizlik sorununun yaşadığı Almanya'da ortak para Euronun kullanımından vazgeçilmesi söylemleri gündemde önemli yer işgal etmeye başlamıştır.⁴² Bu gelişmeler, Euro alanda, büyüme ve istikrar merkezli makroekonomi politikaların, büyüme ve iş yaratma potansiyelini artırmaya yönelik reformların uygulamaya koymada yeterince başarılı olunmadığını göstermektedir. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu, 2 Şubat 2005 tarihinde, Lizbon stratejisinin yeniden ele alınarak sekiz alanda önlemler paketinden oluşan "Topluluk Lizbon Programı"ını tartışmaya açmıştır.⁴³

Sıralanan bu olumsuz gelişmelere rağmen, Euro Alanda pek çok olumlu gelişme olmuştur. Örneğin, tek para kullanımı ile ortaya çıkacağı beklenen avantajlar önemli ölçüde gerçekleşmiştir. Euro'nun kullanıma girmesi ile Euro Alanda, daha düşük işlem maliyetleri, döviz kuru istikrarı ve daha fazla fiyat şeffaflığı söz konusu olmuştur. Çünkü, tek para, tüketicilere ve ihracatçılara çok sayıdaki paraların yönetimiyle ve birbirine dönüşümü ile bağlantılı işlem maliyetlerinden tasarruf etmelerine imkân vermiş ve Birlik üyesi ülkelerin aralarında fiyat karşılaştırmalarının yapılmasını kolaylaştırmıştır. Artan fiyat şeffaflığının, piyasa bölünmüşlüğü azaltması, kaynak etkinliğini artırması ve firmaların kar marjlarını azaltarak piyasalarda rekabeti artırması söz konusu olmuştur. Böylece, Birlik düzeyinde serbest piyasa koşullarının çok büyük ölçüde işlediği ortak bir pazarın yaratılmasına katkıda bulunmuştur.

Döviz kuru maliyetlerinin ve döviz kuru belirsizliğinin ortadan kalkması ile, Euro Alana dahil olan ülkeler arasında üreticilerin, fiyat farklılaştırması yapmalarını engellenmesi ve marka rekabetlerinin artması yönünde büyük aşama kaydedilmiştir. Artan rekabetle değişen piyasa koşulları, kaynak etkinliğinde artışa neden olmuştur. Artan rekabet ve üreticilerin kâr marjlarında önemli azalma, firmaların üretim maliyetlerini azaltma veya piyasa gücünü yeniden kazandıracak stratejiler ortaya koymada daha çok çaba göstermelerine sebep olması olasılığını da artırmaktadır.

Böylece, piyasadaki karar birimlerinden tüketiciler için, daha düşük fiyatlardan ve çeşitlenmiş mal ve hizmet yelpazesinde ihtiyaçlarını karşılamalarını ve fiyat karşılaştırmaları yapabilmeyi mümkün kılarken, üretici kesim için artan rekabet ortamında maliyetlerini düşüren ve verimliliklerini artıran yeni yöntemler geliştirmeleri yönünde olumlu etki yapmaktadır. Ayrıca, üretici kesimin çok daha büyük pazar için

⁴² Eurodan vazgeçme tartışmalarının yapıldığı diğer bir ülke, İtalya'dır. "A Way Back", *The Economist*, June 25th 2005, s.12-13; "The Darkest Hour Before Dawn", *The Economist*, August 6th 2005, s.59; "Exit Fee", *The Economist*, November 26th 2005, s.84.

⁴³ CEC, "Communication From The European Commission to the Council and the European Parliament: the Community Lisbon Programme", COM (2005) 330 final. 20.07.2005, s.1-10. ve "A New Start for the Lisbon Strategy", <http://europa.int/growthandjobs/index_en.htm>, (29.07.2005).

üretim yapması mümkün olacağından, ölçek ekonomilerinden faydalanabilmektedirler. Ek olarak, döviz kuru belirsizliğinin ortadan kalkmasıyla birlikte faiz oranları eşitlenmektedir. Bu da sermayenin daha etkin dağılımına imkan vermektedir. Nitekim, Euro alanda, kısa ve uzun vadeli faiz oranları gerilemiş ve üye ülkelerin faiz oranları birbirine yaklaşarak neredeyse tek faiz oranı ortaya çıkmıştır. Avrupa Merkez Bankası, gösterge faiz oranını (%2), baskılara rağmen 5 yıldır değiştirmemiştir. EPB öncesinde, “Euro alanda 1991-1998 dönemi kısa vadeli faiz oranı ortalaması, %5,7 iken, 1999-2003 döneminde %3,5’e gerilemiş, 2003 ve 2004 yılında ise %2’dir. Yine, uzun vadeli faiz oranı ortalaması 1991-1998 döneminde %6,6 iken, 1999-2003 döneminde %4,7’ye ve 2004 yılında ise %4,1’e gerilemiştir.”⁴⁴

Euro alanda hedeflerden birisi olan tek faiz oranı ve fiyat istikrarı, tek para politikası ile gerçekleşmiştir. 1999-2003 döneminin bazı yıllarında özellikle dışsal etkiler ve petrol fiyatlarındaki artışlar nedeniyle, hedefin üzerine çıkmış olsa da, söz konusu dönemde Euro alan enflasyon ortalaması, hedefe yakın gerçekleşmiştir.

Ekonomik bütünleşme sürecinin, günümüzde en ileri aşamasının tek örneği olan Euro alan, parasal birliğin gerçekleştiği ve işlediği bir alan olmasına ve ekonomik birlik konusunda sağlanan ilerlemelere rağmen, ekonomik ve parasal birliğin (EPB) ekonomik birlik boyutunun henüz tamamlanmadığı bir alandır. Zaten, EPB, devam eden bir süreçtir ve günümüzde de ekonomik bütünleşmenin ileri aşamasının tek örneği olduğu için, yaşayarak öğrenme sürecidir.

⁴⁴ EC(a), *op.cit.*, s.24.; EC (b), *European Economy*, No.2, 2005, s.135.